

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese in tóta Samba'á. — Pretiulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe anu 4 flor., pe síese luni 2 flor. 25 cr., pe trei luni 1 flor., 25 cr.; — éra pentru Romani'a: pe anu 30 piastrii (lei) si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor raspunde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si pela DD. corespondinti.

Despre Socrate si referintiele lui cu scól'a.

(Urmare.)

Precum Socrate se deosibiá prin pareri de aceste de sofisti, carii se credeau in posesiunea a tóta sciinti'a, asemenea se distingea de poporul seu si de mai toti contimpuranii sei prin adéncimea si seriosí'a, prin care elu nu se supuniá usioru aparitiuniloru si impresiunei lucruriloru, ci punea multu pretiu pe reflexiuni si examinari atentióse. Elu cautá si examiná tóte cu o agerime si paciintia admirabila si se siliá a prefaca prin meditatiune tóte in a sa proprietate adeverata spirituala. Desi nu despretiúá cu totulu traditiunea si autoritatea, totusi cercetarea libera si cugetarea propria erau la elu mai presusu de tóte. Acésta pretiuire a libertatii si independintiei cugetarii, l'au datu pe elu in manile inimiciloru sei, deórece din aceea si urmatu acusarea lui, cumca strica tinerimea prin aceea ca-i face mai intiepleti de-cum fura parintii loru si-i face a dubitá despre lucruri pana acum nesupuse indoielei. Candu unii imputá lui Socrate, caci se luptá in contr'a celoru introduse si indatinat, aceia uitá, ca Aten'a érá p'atunci la marginea abisului si ca constitutiunea si religiunea nu mai ajutau nemica. Anume religiunea ajunsese batjocur'a celoru culti si unu Alcibiade nu se infricá a comite crima asupr'a credintiei poporului, pe care barbatii statului mai voiau inca s'o tiena, vedindu ca face o buna columna a edificiului, sub care se adapostescu. Socrate voii se razime statulu celu stricatu p'unu fundamentu mai bunu si se insuffle in formele góle unu spiritu mai nobilu, mai moralu. D'aceea descoperiá elu defectele si nu crutiá mintiun'a cá si aparintiele orbitóre. inimicii sei fu-atacara pentru aceea, caci pré multu indemná la examinare seriósa a lucruriloru si ei priviau in acésti'a cu atat'a mai mare periculu pentru statu,

fiindca acest'a — pentru natur'a sa democratica si schimbatiósa — numai in indatinari si in respectulu traditiuniloru mai putea se aiba unu bastionu contr'a atacuriloru si resturnariloru nimicítóre. Alcibiade si Critia, chiaru scolari ai lui Socrate, adusera dovedi pentru periculosí'a invetiaturei si metodei sale.

Prin nimic'a nu crediú Socrate a servi patriei mai bine, cá prin cultivarea tinerimei. Daca insusi elu a dísu, ca n'au pututu se resplatésca sofistiloru scump'a loru invetiatura, atunci vícti'a si actiunea lui a fostu cu atat'a mai neinteresata.

La intrebarea, ca de-ce nu primesce vr'o deregatoria de statu, elu respunse, ca cea mai mare si mai grea impartasire si conlucrare la trebile statului stá in aceea, de a cultivá tinerimea si a cresce statului ómeni si conducatori harnici. Instruarea érá pentru elu o chiamare dieésca si conversarea asupra educatiunei i érá cea mai santa din tóte, si dupa parerea lui unu barbatu cu minte n'ar trebui a se ocupá cu nimic'a mai seriosu, cá cu educatiunea fiului seu.

Pre-cum Socrate nu érá teoreticu, ci lucrá practic din tóta puterea, asiá érá si intrég'a lui filosofia de natura practica. Intiepletiunea si moralitatea elu nu le desbiná nici odata si sciinti'a avea inaintea lui scopulu de a determiná actiunile ómeniloru.

Daca filosofulu nostru a pusu de scopu alu vietii omenesci fericirea, elu prin acésti'a n'a intielesu o placere a omului, o priintia aternatóre dela bunuri din afara, ci o indestulire si fericire, ce omulu si-o agonisescu prin renuntiare si actiune libera. Bunurile pamentesci au — dupa parerea lui Socrate — óre-care pretiu numai prin intrebuintiare intielépta. Totu din renuntiarea si amórea lui de libertate se póte deduce impregiurarea, ca densulu nu luá nici o plata dela scolarii sei, din midilócele de traiu ce i se oferiau opriá numai atat'a pentru sine,

catu cugetá a-i fi neaperatu trebuintiosu pentru sustinerea vietii. Acést'a simplitate se intemeiá pe re'nfrinarea de sinesi, pe care Socrate atát'a o pretiuia, incatu mai anteu cerea acesta virtute dela fia-care scolaru, si p'acel'a, care nu o posiedea, ilu dechiará de nedestoinicu pentru virtute. Totu din procederea lui practica se esplica si aceea, ca elu in convorbirea cu scolarii sei, mai de multe ori atingea relatiunile, ideile si datorintiele morale. Fiindca mai tardiu vom invetiá a cunosce mai d'aprópe metód'a lui Socrate, fia aici disu numai atát'a, ca elu tóte le desfasurá din interiorulu scolariloru sei si-i facea prin conversari conducátore si desvoltátore se afle ei de sine ori-ce adeveru; cáci elu credea cum ca sufletulu fiacarui omu a esistatu inca mai nainte de nascere si ca omulu aduce cu sine conceptele adeverate inca din estinti'a-i de mai nainte, si aici acele trebuescu numai desvalite.

(Vá urmá.)

Cateva observari gramaticale si ortografice.

(Urmare)

Terminatiunea adiectivelor

e totu cá la substantivele de -genu masc. si fem. asia si formarea nrului plur., d. e. bunu buni, acru acri, albiu albi, vechiu vechi, mare mari; — buna bune, acra acre, mare mári, albie albi, negruie negri, frumosié, — éa, — éua (éua), éla frumosiéle, reu rele, s. a.

Cele masc. in -toriu: lucratoriu, lucrátore in genul fem., remanu si in plur. totu in: tóre, d. e. multe muieri lucrátore. Feliul acesta de- adiective (ba si substantive in: — óre d. e. scrisóre) dela unu tempu incóce se mai schimbara si se scriu de unii lucratorie, lucratoria, in plur lucratorie (ori lucratorii?) la care tóte penultimul i ar fi imoiétu. Intrebamu pentru ce aceasta imoiétura? la ce se strica cuvintele bune in: toriu, tóre? — deaca unii cá aceia din terminatiunea toriu cu dift. impropriu facu terminatiunea in: toriu cu dift. propriu respondiendu cá in: albiu, atunci si insemnetatea loru s'a schibatu si insemneaza ceva mai pucinu, tocmai precum insemnéza albiu si albu, albia si alba.

Unii din adiectivele masc. in: an, ean formeaza genul fem. in: anca, eanca, d. e. munteanu munteanca, moldovanu, moldovana s. a. In aceasta formatiune fem. nu aflamu nici o frumsétia, ba cugetamu cá este o spresiune dediosítore, batjocoritóre; si credemu cá bine potu fi numai in genul fem. formandu se

cá altele prin comutarea literei u barb. in a fem. pr. munteanu munteana, moldovanu moldovana. Deaca place unora a dice in genul fem. moldovan ca de ce nu dicu si in masc. moldovan cu? s. a. si in plur moldovan ci?

O multime de adiective punu *ablativisti latinii* totu in e in ambele genuri pr. natiunale barbatu, natiunale femeie, ear in plur. precumu se mai amintí si mai susu, le dicu in i semisonu: natiunali barbati, natiunali femeii; pluralul dara nearticulatu fem. este mai scurtu cu o silaba decatu deaca am dice: natiunale femei. Luandu ne de dupa plur. in i urmeaza sa dicemu in sing. natiunale pentru ambe genurile, ear cu articlul barb. natiunalele cu articlul fem. natiunalea; mie unuia inse 'mi mai place si afliu mai buna a fi terminatiune sing. natiunalu, natiunalul, natiunala natiunala; pentru cá in sing. masc. dicandu cu articlul: natiunalele, se vine cu o silaba mai multu decatu déca dicu: natiunalul; ear in sing. fem. dicandu natiunalea, se vine unu diftongu, pre carii n'ar trebui sa ni i sporimu, cá avemu destui, unde- nu ii putemu incungiurá, mai bunu sing. fem. mi se pare a fi: natiunala cu o sunanta simpla.

Despre declinatiuni.

In feliurite manuale de gramatica, ce avemu declinatiunile nu se punu totu asemenea, si totu cu acelasi numeru. Unele gramatice nici nu punu o basa sicura cá sa se scia cu precisiune nrul declinatiunilor; alte gramatici numai ce insira nesce forme de declinatiuni fara a se puté aplicá la ele tóte substantivele declinande.

De dupa a mea parere in limb'a rom. suntu patru declinatiuni, si adeva:

Dupa I. declinatiune se declina tóte nearticulatele substantive si adiective, numeralele si pronumele (dintre care unele anca potu fi articulate pr. care care le, care carea s. a.), primindu la genitivu prepusetiunea de, le dativu prepus. la (in vreo 3 — 4. intemplari prepus. a); la acusativu substantivele personale si cele mai multe pronume prepus. pre. Vocativu la aceasta declinatiune nu este, nici póte fi, de órece vocativul presupune a fi totu deuna ceva determinatu, si de órece la I. declinatiune se iéu numele declinabile totu cá nearticulate, ad. nedeterminate: vocativu la substantive si adiective de dupa aceasta declinatiune nu este.

Cá totusi substantive- de genu barb. se iéu in vocativu cu terminatiunea e, pr. barbate! (in locu de barbatule!) nu este, nici nu póte fi vocativu dela I.

declinatieune, pentrucà, precumu mai diseiu, vocativul totudéuna trebuie să fia unu casu determinatu, subintieleganduse pronumele pers tu (earasi in voc.), că si candu am dice: tu barbate! prin care pronume (tu) si deaca este, si se vede numele a fi nearticulatu si nedeterminatu, totusi din destul se otaresce; căci sciucă graiescu, ori strigu catra o dou'a persóna: tu barbate! frate Ioane! féta! — Vocativul dara se tiene de II. III. si IV. declinatieune, de dupa care se declina numele determinate, otarite prin articlu, ori de dupa a IV. decl. numai otarite pr. Ioanu, Petru, s. a.

De dupa I. declin. dara se declina tóte numele declinabile afara de numeralele multitive la intrebarea: de cate ori? de trei ori, de patru ori s. a. care au intielesu adverbialu.

Cerce se a se declinà de dupa aceasta declinatieune cuvinte singuratece, si si cu mai multe feliori de combinatiuni d. e. lupu, omu de omenie, lotru de-căi, leu betranu, puiu de gaina, iepure de campu, unu popa cu breu rosu, bou de jugu; — casa de peatra, caldare cu doue torti, avlie plina de gunoiu, tigaie fara códa, vitéu'a séu vitié'l'a cu streangu la grumadiu; — jugu de boi, lucru fara capetu, pèriu afundu, cuiu de lemn, nume placutu; — o féta cu cisme rosii, doi cani de oi, amendoue preutesele, ambii prunci, tustrei diaconii, al doilea eminentu, a dou'a muiere; acestu invetiatoriu care preotu? cine? cel ce, ce carte? nesce secara, nesce muieri, altu omu, cutare barbatu, órecare dintre voi. Ioanu gura de auru, Mari'a Teresia, s. a.

Unii suntu de aceea parere, că aceasta (cu d. e. Ia) n'ar fi declinatieune, dara genitivul d. e. de omu nu se póte reduce la genitivul articulatu omului? asia d. e. dicu: capu de omu si este atata, ori mai atata catu: capul omului, asia si candu dicu: am datu fenu la cálu, la cái, ad. calului, cáilor, s. a.

Dar si de aceea se póte numi declinatieune, pentrucă de dupa aceasta cunóscemu, cumu la numele declinabile trebuie să fia nrul plur. si care sunante si consonante cumu se schimba in nrul plur. d. e. umèru umeri, frate frati, fálca fálci, parte parti, scrisóre scrisori, odáie odái, purcéua purcéla purcele; jugu juguri, lemnu lemne, testimoniu testimonii s. a. Si deaca scimu, ce schimbari suferira numele fara articlu in nrul plur. totu acelesi schimbari vor retiené si candu suntu ele articulate, asia d. e. umerii, sacii, bradii, rugii, ursii, fálceile, partile, s. a.

De dupa a II. si a III. declinatieune se declina tóte substantivele si adiectivele articulate, cateva numerale,

si multe pronume. Toti gramaticii inse anca nu suntu laolalta contielesi, care declinatieune să fia II-a, anume-lor mascarine, ori a numelor feminine? multi punu a fi a masculinelor, si numai pucini dicu a fi aceea a femininelor. Eu anca sumu de aceasta parere mai ver-tosu din caus'a, că punendu se de a II. declin. a masculinelor, multi nededati anca intru cunóscerea genului substantivelor apucandu a declinà vreunu substantivu de genu mestecatu (nesciindu că aceste tóte in nrul plur. suntu de genu fem.) se impedeca intru declinarea lor, pentru că anca nu se pricepu la declinarea numelor fem., dar deaca de a II declin. se pune a femininelor, dupa ce se invétia si a III. declinatieune, ad. a masculinelor, nu se mai impedeca nici cu cele de genu mestecatu; altucumu punendn se de a II. declin. a masculinelor, de dupa care in nrul sing. se declina si cele de genu mestecatu, cu nrul plur. trebuie să astepte pene n'au invetiatu si a femininelor. — Este dara mai rationalu de a II. declin. a pune numele fem. si de a III. a a masculinelor.

La aceste doue declinatiuni, precumu si la a IV. suntu cinci casuri. Cei ce iéu si ablativul ad. al sie-selea casu urmeaza limbei lat. fara nici o lipsa in limb'a nóstra.

Gramatic'a ne invétia care dintre nume primesce articlu, candu dupa substantivu urmeaza adieptivu, si din contra, cumu trebuie să fia deaca este si vreunul au mai multe pronume langa substantive dicandu d. e. omul bunu, bunul omu, acestu omu bunu, omul acestu bunu, aceasta a mea buna mama, sci.

Cine numai incatva e amblatu si versatu in gramatica, scie aceea, că articlu la substantive, adiective, pucine numerale si cateva pronume se anina in capetu scriindu se intr' unu cuventu pr. mam'a, muierea s. a. dar la care se vine in capetu terminatieunea cu diftongul ea, a lapedá pe a si a accentuá pe é facandu 'lu plecatu in diftongu pr. muiéré, seté s. a. este mare gre-siéla; căci articlu trebuie scrisu; ear la cele masculin a mai aniná pe u catra l (in capetu) este unu lucru de prisosu. Bietul u si asia se terei vrendu nevrendu de numele nearticulate si celu mai de multeori stete că a cincia róta avendu locatu pe gura, cu elu nu vorbi nime, inse catu numai vine in rendu dupa elu l, de locu incepe si elu a grai, dar deaca mai odata si langa l se mai pune u, atunci cara e condemnatu a 'si pune locatul pe gura. (siodul R.)

Că să cunóscemu dara de locu, că numele este articulatu, n'ar trebui să mai aiba scrisu pe u in capetu,

remanendu acesta a fi adausu numai candu numele suntu nearticulate, pr. sulu sulul, satu satul, sätulu sätulul, destulu destulul, fudulu fudulul, articulu articulul (pentru articlu articlul) s. a. De dupa acestea usiuretatea de a distinge numele nearticulate de articulate este evidenta; dar este si candu scriu d. e. frigul (subst.) si frigu 'lu (verbu cu pronume impreunativu), numerul si numeru 'lu cugetul si cugetu 'lu s. a. ce totu asemenea suna la audiu, dar se distiagu intru scriere; apoi precumu desu se intempla, si se va mai intemplá, deaca scriemu: frigulu si pentru substantivu artic. si pentru verbu cu pronumele impreunativu totu laolalta, fi va atunci usiuretate de a descifrá aceste? credu cá nu. —

La a II. si a III. declinatiune genitivul si dativul este asemenea; intru invetiarea declinarii numelor pentru distingerea genitivului la acesta se prepune a, urmeaza de multeori a se prepune: al, ai, ale, care tóte patru nu suntu alta decatu unu feliu de articlu prepusu, candu de multeori se lapeda aceste din capetu, in care forma vine nainte deaca stramutu d. e. dicerea: muierea vecinului este lucrátore, si dicu: a vecinului muiere este lucrátore, muierile veciniloru sunt blande, ale vecinilor muieri suntu blande, pruncu vecinului ambla la scóla, al vecinului pruncu . . ., pruncii vecinului . . ., ai vecinului prunci ambla la scóla.

Acusativul este asemenea nominativului; dar numele aratátore de persóne primescu naintea sa prepus. pre; vocativul in nrul sing. la multe nume masc. are form'a in -e, la altele in -(u)le, la altele in ambe modrurile aceste, pr. barbate si barbatule, dómne si domnule!

Punemu dara cá a II. declinatiune este a feminelor articulate, precumu ar trebui sà se puna de toti gramatistii nostri.

Genitivul si dativul la aceasta declinatiune se termineaza la unele nume in -ei, la altele in -ii (cu i al doilea suprimatu intru pronuncia, a acelu i, pre care altucumu l'ar precede e, ad. ar puté fi si ei), pr. mamei (mami) (muierii) muierii. — Apoi ce socotescu préstimatii nostri literati despre terminatiunea aceasta la genitivu si dat. in -ei si ii, óre sà aiba aceste totu o fire? dicu ba; cáci -ei este diftongu propriu completu, asiadara o silaba intru raspundere, mai lungita, ear -ii unu diftongu impropriu, asiadara o silaba intru raspundere mai scurtata, dar totusi cu i precedamu intregu respunsu; deci candu punemu -ei pronuncia este mai lunga, candu punemu -ii, pronuncia este mai

scurta (spre-care pronunciaire totu-deuna nesuesce poporul). — Nesuinti'a unor gramatisti de a lapedá din -ii pe al doilea i (nici catu pronuntiatu) punendu genitivul si dat. numai cu unu i (intregu) cá sà fia cá dativul latinu lu a III. declinatiune, va aduco numai confusiune intru celire, pentru cá de locu nu s'ar sci de suntu acele nume fem. in genitivu ori dativu articulat, ori in nrul plur. nearticulat.

Regul'a pentru genitivul si dat. in -ei este, cá deaca nrul plur. neartic. sa terminatu in -e va fi aici: -ei pr. fete fetei; deaca nrul plur. neartic. a fostu in -i semisonu, va fi genitivul si dat. in -ii pr. vacii vacii s. a. Catu de mare sminta este dara in de acesti genit. si dat. scriindu si dicandu pártiei ori pártiei, lîntiei, mintiei, coardiei cádiei s. a. care se facu prin unii ardeleni si moldo-romani, in locu de: pártii, cordii, séu pártii, córdei, mintei ori mintii, cádiei seu cádiei, s. a.

Aceea, ce dicu unii, cá deaca dupa vreunu substantivu fem. urmeaza altu subst. cá apusetiune, ori adiectivu, ori dupa unu numeralu ori adiectivu urmeaza substantivu, ori dupa substantivu urmeaza pronume, ori din contra cu, au fara adiectivu totu in genul fem., numele celu din urma ar fi genit. ori dativu nearticulat din care cauza si punu unii gramatisti asia substantive singulative in genitivul, si dativul declinatiunei I. de norma pentru declinarea lor, precumu: Nom. dómna, gen. si dat. dómne, — dicu eu, cá aceasta este o sminta a declin'a asia nume declinabile fem. unul cate unul; ci asia se declina candu mai multe de feliu acesta urmeaza dupa olalta d. e. Maria Magdalena, dómna be-trana, dómnei be-trane, ori be-tranei dómne, aceasta dómna be-trana, acestei dómne be-trane, ori be-tranei acestei dómne. — Fericitul si nemuritoriul P. Maioru n'a observatu aceasta schimbare, ci elu urmatoriul unul ori doue cuvinte declinabile le a lasatu si in genit si dat. asia precumu suntu in nominativu. Indreptarea aceasta se dateza dela mai bine desvoltarea gramatica din timpurile de mai incóce.

(Vá urmá.)

Proiectu de scóle comunale practice. *)

Relative la tesele substernute de Domnia Vóstra in sedinti'a a III-a Reuniunei transilvane literarie imi permitu a reflectá la §. 9: „Deslegarea intrebarii: Care suntu midiulócele si caile cele

*) De si Dn. auctorulu acestui proiectu declarai in epilogu ca nu doresce, cá ideile sale se fia publicate, ci ca e

mai secure ajutóre la întemeierea, în bună-tătirea și perpetuarea școléloru populare între romani? ma me rogu se 'mi concedeti cutediarea, eminente Domnule, a tréce cu vederea unele inconveniintie ver' inconsecuintie etc. ce ar' puté con-tiené urmatórele ordine, si a créde ca numai vii'a do-ríntia a vedé pe amat'a mea natiune folosita în esen-tial'a s'a tienta, m'a facutu a învinge firésc'a mea temiditate pentru a Ve molestá si a Ve intrerumpe în preuósele D. Vóstre momente. Despre alte veti binevoi a culege cá unu întieleptu numai ce ar' meritá aten-tiune, si a lapedá restulu. —

La întemeierea de școle populare si alte în genere suntu cá midiułóce ajutatóre celea mai principale: a) midiułóce pecuniare, b) docenti apti în trebuintiósele sciintie, si cu deajunsa emulatiune în conclucrare la 'nal-tulu scopu nationalu, în fine c) preotíme asemenea în-deplinitóre de a ei misiune.

Cesti'a pecuniara o lasu de unadata la una parte.

Despre castigarea docentiloru apti si inestrati cu cerutele calitati credu, ca ar' fi de trebuintia formarea loru prin infíintiarea de vreuna dóa școle preparandice; ma eu nu suntu de parere cá astea școli se fia dupa sistemulu usitatu pe ici-cólea, numai contiitóre de în-vatiarea papagalicéste (?) a unoru principe de metode seci, ci mai multu se fia școle spre invatiaturi practice si corespundietóre scopului, între care se figuréze stu-diulu limbei romane pe base sciintifice, agricultur'a, horticultur'a, pomologi'a, cultur'a sericola apoi stupari'a.

Cá acesti docenti seu preotímea se fia si cu emu-latiune necesaria la scopu, se fia indemnati si prin sa-larii mai bune si cu premii anuale! —

indestulatu déca acelesi se vor pertractá în vreun'a din siedintiele comitetului asociatiunii, eara acést'a mai vir-tosu din temeiu, cá nu cumva se ne iee vreo alta natiune pe dinainte, — noi totusi ne luamu voia a depune acestu proiectu în acesta Fóia, eara acést'a o facemu atatu pen-truca comitetului asociatiunii pana acúm ei lipseace orga-nulu propriu de publicitate, ci lipsescu si alte cai scutite de spese spre a latí asemenea proiecte, — catu si ca noi avemu nici o temere ca vreo alta natiune ne-ar' luá pe dinainte; oh nu Domnule, ca nepasarea ce domnesce în acésta privintia si la poporale conlocuitóre, se póte asemená numai cu a unoru popóra din resaritu. În tíer'a romanésc'a s'a introdusu si mai de multu cultur'a vermiloru de metasa, éra anume în cesti trei ani din urma s'a trasu din aceeași unu 'castigu peste 50 mii galbini, care suma a intratu parte mare în pungile femeiloru tie-rene si locuitórie prin suburbii.

Red. „Foiei.“

În bună-tătirea școléloru populare între romani s'ar' puté dobendí dupa a mea parere: 1. Prin un'a sistema buna, tragundu elevii în viitoru în viati'a practica fo-losu prin invetiatur'a comunala. 2. Prin procurare de docenti dupa modulu memoratu mai susu, de inspectori si administratiuni relative, cu necesaria emulatiune. —

Perpetuarea școléloru populare între romani credu ca nu s'ar' puté efaptuí la noi altu feliu, decatu numai candu școlarii elementari si respectivii parinti ai loru ar' fi legati de vreunu interesu materialu, pentru una frecuintia neîntrerupta si pentru zelu; adeca candu pe bas'a de 5 elevi s'ar' dá unu premiu de celu puçinu 20 fiorini m. a. pe anu, asiadara candu pentru ast'a ar' esisté unu fundu stabilu si de ajunsu la asta trebuintia în fiacare comuna. —

Admitendu ca cele premise ar' fi esentialele scopului, compunu indigintiele în modulu urmatoru:

Presupunu spre acestu scopu una confederatiune întinsa, în capu-i un'a administratiune centrala, cu mai multe cercuri, din care unulu cá de vr'o 100 comune. Unu asia cercu de 100 comune se posiéda 1 academie, 2 gimnasie, 1 școla preparanda si economá, 100 școle comunale. —

Pentru astea ar' fi speșele urmatóre:

- I. Academia. Pentru profesori necesari 10,000 fi. pentru 50 stipendisti 8000 fi., pentru administratiune etc. 2000 fi. Sum'a 20,000 fi.
- II. Pentru 1 gimnasiu superioru si 1 inferioru. Pentru profesori etc. 8000 fi., pentru 80 stipendisti 10,000 fi., pentru administratiune etc. 2000 fi. Sum'a 20,000 fi.
- III. Cu 1 școla preparandia si economia. Pentru profesori etc. 3000 fi., pentru 50 stipendisti 5000 fi., pentru administratiune etc. 2000 fi. Sum'a 10,000 fi.
- IV. Pentru 1 școla comunala de ambe secșe 1200 fi. X 100 = 120,000 fi., unu fundu pentru stipendii de studenti la alte universitati 10,000 fi. pentru admi-nistratiunea centrala si filiala etc. pe anu 10,000 fi., unu fundu de unde se se platésc'a premii la școlari pe bas'a de susu 40,000 fi., fundu pentru salariulu preotímii, alu docentiloru si premii la cei ce se di-tingu 70,000 fi., pentru Reuniunea transilvana de cultura, unu sucursu anualu 50,000 fi. — Sum'a totala 350,000 fi. m. a.

Asta suma ar' fi debuintia pe totu anulu, care 100 comune nice unadata nu ar' puté o contribuí! Si cu tóte astea eu credu ca ar' fi de urginta debuintia spre deslegarea problemei cu sigurantia.

De si la prim'a vista desperamu de posibilitate a

ajunge la memoratele midiulóce pentru scóle, totu am meditatú mereu cum s'ar puté ajunge la scopu, ca suntú coprinsu de vii'a dorintia a vedé pe dulcea mea natiune scapata de rusinosulu jugu alu sclaviei, reocupandu-si cuvenitulú locu, — si gratia Domnului credu ca, am aflatu midiuloculu cum s'ar deslegá problem'a pentru intretienere de scóle.

Si acesta fara se me intendu mai pe largu, me onorezu multu respect: Domnule a Ve comunicá ca s'ar resolvá prin introducerea cultúrei vermélui de metasa, condusa prin una separata administratiune si purtata in sinulu scóleloru comunale! —

La asta relativu amu onóre a Ve insemná, ca aflanduse in fiacare comuna, din unu asia cercu de 100 comune, cate 3 jugare pamentu datu pe sam'a astei industrii, s'ar puté dela inceputu infintiá scóla de preparandia si economia, apoi treptatu pe fiacare anu cate una clasa din gimnasiu, si dela 5 ani pe fiacare anu cate una clasa din academia; apoi dupe 10 s'ar puté infintiá tóte espusele. Despre asta credu ca nu va dubitá nice unulu, care are idei relative la industria, numai conlucratori se fia apti a delaturá pedecile ce se potu intempiná la introducerea si in cursulu ei, intre care enumeru celea urmatóre:

1. Dudii se fia crescuti chiaru din sementia si in pepinieria in modulu experimentatu, cá frundia loru se nu fia vatamatóre vermélui.

2. Plantatiile se fia la positiunea ceruta si in cuantitate de pamentu conformu cu trebuintia pentru formarea de materia cleiósá in frundia.

3. Pamentulu din plantatia si densa se fia mereu cultivata conformu scopului, pentru necontenita productia de frundie bune, fora a se selbatecí dudii.

4. Cultur'a vermélui se fia rationalu condusa si conformu observantielorú se se padiésca strictu regulile necesarie, etc.

Din neobservarea atóru si a multóru alte circumstari se póte intemplá nereesírea scopului, ci ale enumerá pe tóte, ar' fi a descrie unu opu, pentru care nu este aici loculu; apoi de s'ar si aflá celea mai bune opuri, sunt de parere ca la asta industria nu póte folosí teori'a singura, ma cineva debue neaparatu a face practica pe lunga unu barbatu bine experimentatu, a fi intru tóte bine observatoru si cu nepregetata atentiuene, fiindu ca ai a facere cu unu animalu fórté debilu, pentru care cea mai mica eróre póte fi de periculósá influentia. De acea pe lunga asta si mai propunu, cá toti conlucratorii la asta industria purtata pe base científice

si in confederatiune se fia mai multu legati de scopu prin participare la resultatu (eu din parte 'mi pretiuescu proverbiulu italianu, care díce „L'interesse é il piú forte legame di tutti le società“)

In fine mai adaugu ca, déca industri'a memorata ar' prosperá prin scóle in folosulu scopului nationalu, de siguru in curendu s'ar introduce cu bunu succesu si intre poporu, prin care fiacare familia 'si ar' puté inbunatatí starea s'a materiala.

Cu confintiá Ve comunicu Domnule alu meu proiectu, si aflandu elu buna priimire, apoi socotinduse, ca s'ar puté castigá si pamentu, me oferu gata a comunica si alte idei relative. Nu dorescu cá asta idea se fia publicata, nu, ca nu cumva se ne ia alta natiune pe dinainte, veru se ne paralizeze scopulu; totulu ce dorescu e, se se pertraptéze cuestiunea la vreuna siendintia, si póte se se initiédie pentru castigarea de pamentu pe la comune, care póte fi cu desdaunare dupe 10 ani, si comasatu pana in tempu de 3—6 ani! —

Aiau tradusa: „Tratare despre pomologia, sericultura si cultura gardului viu, in usulu scolasticu!“ Spre dispositiune. —

Un Recomandandume gratiei Domnii Vóstre suntú cu respectu devotatu servu. Stefanu Timon.

Feldra lunga Nasaudu $\frac{6}{18}$ Dec. 1861.

„Foi'a pentru minte etc.“

Siedinti'a Comitetului „Asociatiunei transilvane,“ din 4. Februaru 1862.

Au luatú parte la acésta siedintia totu numai membrii fosti in cele dóue siedintie de mai nainte afara de D. Ilie Macelariu, care inca lipsi.

Dupa citirea si verificarea protocolulu siedintiei trecute Escl. sa D. presiedinte aduce la cunoscinti'a Comitetului, ca decretelú pentru membrii asociatiunii sunt acum tiparite in numeru de 954 si cu acelesi cum mai curendu se voru si espedá respectivilorú, propune mai departe ca n'ar fi óre cu scopu a hotarí, precum cam e la tóte asociatiunile, o tacsá deosebita pentru membrii candu primescu decretelú, cá astu-modu se i se re'ntórca Asociatiunei incaí unele spese ce le pórtá cu tipariri mai amarunte? Comitetulu incuviintiá asta parere si fipsá tacs'a de 1 fl. pentru totu membrulu candu primesce decretulu si statutelú asociatiunei tiparite. Asemene impartesi Escl. Sa o „nota“ dela directiunea tipografie díecesane despre 95 fl. 40 cr.; spesele tipariei decretelóru amintite, si Comitetulu decide a se esolví acea suna prin d. casieri.

Tinerii juristi din Sibiuu detera de nou o suplica catra Comitetu, prin care se arata a nu fi indestuliti cu decisiunea Comitetului din sedinti'a trecuta si ceru, cá deórece in resolutiunea data loru atunci li se spuse cumca »Comitetulu nu se simte competente a administrá alte fonduri afara de alu Asociatiunei,« se binevoiesca dara a despartí si restulu de 180 fl. 8 cr. comasati la fondulu Asociatiunei din banii juristiloru. Este de 'n-semnata, ca venindu la cunoscinti'a comitetulci Asociatiunei, cumca mai multi d'ntre tinerii juristi Sibieni se lupta cu astufeliu de lipse mari, incatu de nu voru affá de undeva spriginire, sunt siliti in cateva dile a parasí invetiatur'a. Acelasi, cá se intimpine acea mare lipsa a loru, impartí din banii juristiloru sumuliti'a de mai susu in parti de cate 18 f. intre cei mai lipsiti 10 tineri. Basatu acum pe acea impregiurare, cum-ca banii sus-insemnati hindu impartiti intre juristi, ei sunt intrebuintiati spre scopulu acela pentru care s'au adunatu, Comitetulu remase prelánga decisiunea sa din §. 26 alu protocolului sedintiei din 14. Ianuariu si holarí a se face suplicantiloru cunoscutu, cumca densii nu mai au d'a pretinde nimic'a dela Comitetu sub nume de bani ai juristiloru, si ca pe viitoriu ei voru asterne Comitetului Asociatiunei asemene hartii numai prin Comitetulu loru, carele apoi va avé bunatate a concomitá asemene hartii cu parerea sa informativa. — Totu in suplic'a de mai susu tinerii juristi de Sibiuu ceru dela Comitetu deslucire: daca din cele 10 stipendii de cate 60 f. din banii Asociatiunei se potu impartasi numai juristi séu si alti tineri scolari? deórece adunarea generala insarcinase pe Comitetu a subtrage 600 f. din fondulu Asociatiunei anume pentru ajutorarea tineriloru juristi mai cu sama din Sibiuu (?). In privinti'a punctului acestui'a suplicantii se indrepta la §§-ii 2 si 23 lit. g, care lamurescu deajunsu intrebarea loru.

Se citi apoi list'a intratelor delu 1. pana in 22. Ian. 1862, deunde se vediu ca 'n acelu restimpu mai incursera in obligatiuni si bani gat'a 425 f. éra spesele in acelu timpu facu 507 f. 83 cr. Sum'a intréga a fondului e de 7898 f. 83 cr. v. a. — Din banii incursi in lun'a trecuta, 200 f. surt dela D. bancheru din Viena Zinoviu Hagi Cons. Popp, trimisi in 2 sorti de imprumutulu statului din an. 1860, cu cuponi dela 1. Maiu 1862, cu acea conditiune, cá interesele acelor'a anuale de 9 f. 50 cr. se se intrebuintieze spre scopurile Asociatiunei, éra intemplanduse se se faca cu ele castigu, atunci indata se se cumpere totu astfeliu de sorti si interesulu loru anuale se se intrebuintieze totu

in mai sus disulu modu, éra plusulu se se folosésca cá stipendii pentru tinerii romani lipsiti si demni.

La cele 9 stipendii, cate mai erau de impartitu din fondulu Asociatiunei, concusera 17 tineri, dintre cari se stipendiara urmatorii: D. Georgiu Papp, jur. de an. I. in Pest'a, Gerasimu Candrea, jur. de an. I. in Sibiuu, Manase Costinu, jur. de an. I. in Sibiuu, Petru Fodoru, jur. de an. I. in Sibiuu, Ioane Céspedesiu, jur. de an. I. in Sibiuu, Mihaile Dobo de Rusca, jur. de an. II. in Sib., Iovianu Teodosiu Stoica, jur. in Sib., Moise Braniste, jur. de an. I. in Sib. si Ioane Rusu, jur. de an. II. in Sibiuu.

Dlu adjunctu in disponibilitate Spiridonu Feti substerne Comitetului unu planu de carta (mapa) a Transilvaniei lucrata de DSA in limb'a romana pentru folosulu publicului romanu, cu rugare, cá Comitetulu, luandulu in revisiune, se-i arate indreptarile ce ar mai fi necesarie a se face intr'ensula, cá asiá cart'a, se ésa cu atata mai corecta. Comitetulu denumesce o comisiune statatóre din trei membrii ai Comitetului, carii luandu opulu la esaminare, se refereze Comitetului in asta privintia la sedinti'a viitóre. Dorimu Dlu Feti reesitu bunu cu intreprinderea sa si nu putemu a nu ne exprimá bucuri'a ce o simtíremu, vediendú, ca unu ampoiatsu romanu sciú atata de bine intrebuintia timpulu disponibilitatei sale totu spre folosulu natiunei, acoperindu cu lucrulu seu acesta fórte ostenitosu o lipsa tare semtita in scólele si la publiculu romanu.

Sciri scolastice.

Romani'a. Cestiunea profesoriloru din partea de peste Milcovu a Romaniei (Moldova) devine totu mai seriósa, mai complicata. Pentru acum, lipsindu-ne spatiulu pentru o descriere mai amenuntita a starii lucrului, ne marginimu cu reproducerea a dóue de pesie telegrafice din Iasi ale »Romanului.« In Nrii viitori vom aduce deslucire mai pe largu in asta privintia. Acelesi de pesie suna:

„Iasi ¹⁶/₂₈ Ianuariu. Trei profesori membrii consiliului au fostu destituiti nejudicati. Mai toti profesorii au datu eri demisiunea loru motivata. Astadi clasile colegiului sunt inchise, Universitatea asemenea; studentii dela facultate nu mergu la cursurile profesoriloru ce n'au demisionatu. Gimnasiulu dela Botosianu e desfiintiatu. Intre demisionári sunt rectoriulu Stratu, N. Ionescu, Calinescu, Alesandrescu, etc.“

Iasi, 20. Ianuaru. Internatele de baeti, si de fete s'au spartu prin forlia politianésca. Trei baeti raniti, multe fete espulsate, scólele inchise.

Varietati.

Felurimi. Citimu in Romanulu: Imperatulu francesiloru a decisu a intocmi la Saint-Germain unu nou museu francesu. Acestu museu va impreuna anticitatile cellice si galo-romane, o colectiune ce a lipsitu pana acum in Francia. In toti anii s'au gasitu si se gasescu armature, vase, ornamente si obiecte de totu felulu din timpulu Celtiloru si Galiloru, s'au gasitu si se gasescu numeróse inscripiuni cellice si galice, si pana acum nimeni nu s'a ganditu ale stringe la unu locu si ale espune pentru studiulu anticarilor. Noulu museu va fi fórté avutu si fórté interesante.

Cine nu scie ce mare avantajiu infacisiéza asemenea museuri pentru studiulu istoriei? Daca Francia, care pesiede atátea colectiuni de anticitati, a carii istori'a este scrisa si lamurita pana in epocela cele mai inapoiate, s'inte trebuintia a mai intocmi unu nou museu, n'ar trebui óre si noi, a caroru istoria este inca nescrisa, nelamurita, si fórté puçinu completa, avendu inca atátea lacune de implinitu, noi, cari abia posedemu unu micu inceputu de museu se ne gandimu mai seriosu la stringerea anticitatiloru cate le gasimu in pamentulu nostru? Avemu barbati cari, apretiuindu marea insemnatate a sciintieloru archeologice, au facutu o specialitate a loru din acésta ramura sciintifica, s'au ocupatu si ce ocupa cu gasirea si aflarea sorgintiloru din cari trebue se complectamu istori'a nóstra, au facutu colectiuni dupa midilócele loru si adesea peste midilócele loru, daru putemu asceptá óre vr'unu mare resultatu dela ostenelele si staruintiele loru, pe catu timpu nu se va aduná la unu locu ceeace fiacare in parte a culesu ani intregi? pe catu timpu nu se va creá unu centru unde fiacare se depuia fructele osteneleloru sale?

Ar trebui se se adune tóte aceste obiecte la museulu natiunale; fia prin cumperatória, fia prin vr'unu altu arangementu cu proprietarii loru actuali. Astfelu s'ar creá unu centru, astfelu cunosciintiele isolate s'aru concentrá si nu s'aru mai perde, precum s'au perdutu pentru progresulu sciintieloru ostenelele si colectiunea de carti si manuscrise pretióse a reposatului Cornescu-Oltelnicianu, care, adunata cu mari cheltuietele si in timpu de multi ani, a ajunsu dupa mórtea lui, in cea mai mare parte, in manele bacaniloru cá chartia de impachetatu.

Ce a folositu natiunii ostenelele, studiele si cheltuietele acestui barbatu? Ce voru folosi studielele, ostenelele si cheltuietele archeologiloru si numismatiloru

nostri, daca nu se voru luá mesuri pentru adunarea si concentrarea obiectelor si cunosciintelor loru? Crede-mu ca va fi sositu timpulu a se creá pentru Romania o academia sciintifica c'unu numeru marginitu de membrii, impartita in sectiuni, dupa deosebitele ramuri specialii, care se tiia siedintie regulare si se fia in relatieune cu celelalte corpuri iavetiate ale Europei, care se aiba membrii sei corespondinti, care in sfersitu se fia organizata cum sunt asemenea societati in alte tiere. O asemenea Academia ar ajunge curendu o autoritate sciintifica, si in scurtu timpu am vedé o mare inaintare in tóte ramurile sciintiei. Multi bani se risipescu la noi fara nici nnu adeveratu folosu, cum se nu cheltuéscu tiéra o suma relativu mica pentru progresulu sciintieloru?

W.

— In trecut'a luna a lui Decembre s'a nascutu la Loebersdorf, aprópe de Vien'a o curiositate naturale, unu copilu, care pana la buricu este in tocma formatu cá cei lalti copii, dar' dela buricu in josu corpulu este formatu de o parte se séminá intocmai unei code de pesce, la care nu lipsescu de cátu soldii; cu unu cuventu sémena desevirsitu cu Sirenele, precumu nile aretá Mitologi'a. Copilulu a tráitu dupa nascere cate-va ore, si dupa mórte a fostu tramisu la spitalulu centrale. Este ceva mai mare de cátu unu copilu obicinuitu nou nâscutu si se afla acumu la Domnulu Doctoru Elfinger, insarcinatu se-lu reproduca in ciroplastica cá o curiositate patologica.

— Cercetárilu depa urma asupra poporatiunii globului nostru au datu urmatóriele rezultate: Europ'a are una poporatiune de 272, Asi'a de 720, Americ'a de 200, Afric'a de 89, Australia de 2 milióne de ómeni; prin urmare tráiescu pe totu pamentulu cunoscutu 1283 milióne de ómeni. Termiulu de midilocu a mortiloru anualu este dupa calculatiunile fácute, 1 din 40. Prin urmare numerulu mortiloru in cursulu unui anu din totalele poporatiunii este aprópe de 32 milióne, adica atáta cátu poporatiunea Staturiloru-unite ale Americiei. Dupa acesta calculu terminulu de midilocu alu mortiloru pe fia-care di este de 87,721, pe fia-care órá de 3653, pe fia-care minutu 61. Deci móre câte unu omu pe secund.a Numerulu nasceriloru covérsesce p'alu mortiloru si s'a calculatu ca pe fia-care minutu nascu aprópe de la 70 pana la 80 de fiintie omenesce.

— Este cunoscutu ca iepurii facu iérn'a mari stricatiuni la pomi, mai cu séma la cei tineri, rodiendu in lips'a de altu nutrimentu, cój'a arburiloru mici. Unu midilocu contr'a loru este a unge pomii cu slánina, irsa nu pré multu, cá se nu petrunde grasimea in suculu arburelui. Acést'a nu vétémá cój'a arburiloru si popresce pe iepuri d'a se atinge de dens'a fiindu ca tóte animabile, cari se nutrescu esclusivu cu vegetale, nu manáncu nici unu lucru, pe care s'affa grásime animale. Si váru stinsu se recomanda pentru acést'a.